

Arcana Architectura

Kísérleti módszertan a hely szellemének a Tarot
használatával történő személyes interpretációjára az
építészeti tervezésben és oktatásban¹

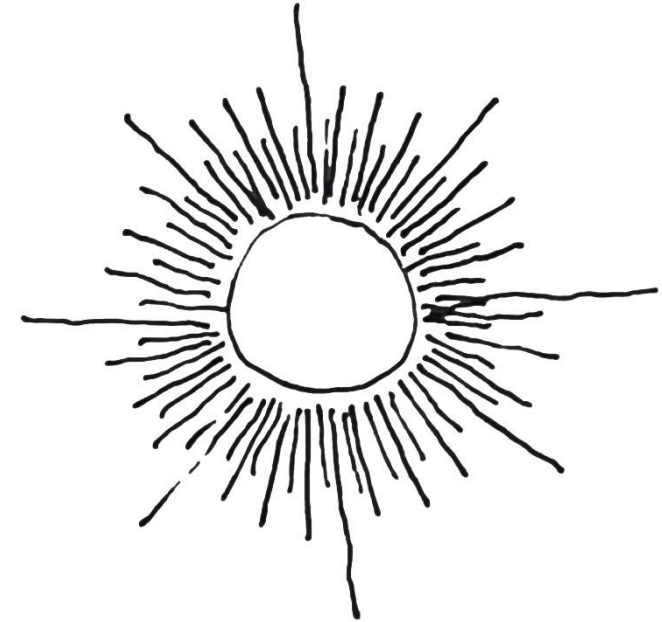
Készítette: **Szaszák Lili**

Témavezetők: **Somogyi Krisztina PhD, Szabó Levente DLA**

BME Építészmérnöki Kar Középülettervezési Tanszék

2023. őszi félév

TDK 2023

¹ A kutatás a KÖZTI Zrt. és a Vikár és Lukács Kft., a Középülettervezési Tanszék Támogatói körének tagjai támogatásával valósult meg.

Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-23-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Tartalom:

I. Absztrakt

II. Tér, hely, génusz – bevezetés a hely metafizikus értelmezésébe

III. Tarot mint ezoterikus hagyomány és mint metafizikus eszköz

IV. A Tarot használata a tudományban és a művészetekben

V. Módszerek, szemléletek és eszközök a hely karakterének megismeréséhez

VI. „Komoly” játék – Tarot kártya alkalmazási kísérletek a hely karakterének megismerésére

VII. A kutatási tapasztalatok összegzése

Irodalomjegyzék

I. Absztrakt

Napjaink anyagiasságra fókuszáló társadalma, a materiális igények, vágyak, az ebből fakadó felületesség és még sok más tényező az épített környezetünk alakulását alapjaiban határozza meg. A tömegesen, olcsón gyártott építőanyagok, a számítógépes tervezés általi egységesítés és sokszorozás, a mennyiség minőség feletti uralma és még sorolhatnánk: mind-mind olyan épületek létrejöttét segítik elő, amelyek aligha képesek a hely és kontextusának részévé válni, amelyekből bármiféle folytonosság- és hangulatteremtő karakter hiányzik. De mitől lesz egy falakkal lehatárolt területből hely, és mitől lesz atmoszférája?

Egy helynek nem csak fizikai paraméterei léteznek, hanem karaktere, atmoszférája, sőt az érzékszervekkel nem feltétlen felfogható aspektusai is lehetnek. A tudomány elsősorban a mérhető paraméterek alapján ítéli meg a környező világot. Így nem meglepő, hogy ez a megközelítés irányítja a téri szituációkhoz való hozzáállásunkat és az alkotói folyamatokat. Így van ez az építészkutatásban is, ahol arányaiban több az a tananyag, ami elsősorban a mérnöki, analitikus tudásátadásra épít. Épületszerkezettan, tartószerkezet-tervezés, épületgépészet, közgazdaságtan – az analízis módszereivel tanítanak tereket létrehozni. Mindez természetesen lényeges, de nem elegendő ahhoz, hogy ezáltal megértsük egy hely karakterét, és ennek tudatában érzékeny és eredeti válasz születhessen annak kontextusára. A tervezési folyamat ennél több: szerves részét képezik a nem egzakt módon mérhető jelenségek is. Ilyen, nem mérhető tulajdonsága egy helynek a karakter, az atmoszféra vagy a hely szelleme fogalmaival körülírt jellemzők.

Ezek a fogalmak mind a fenomenológia körébe tartoznak, amely filozófiai iskolaként, szemléletmódként a jelenségek vizsgálatában a szubjektum általi tapasztalás fontosságát hirdeti.

Kvalitatív kutatásomban, mely alapvetően fenomenológia szakirodalomra támaszkodik, körüljáróm a genius loci, azaz a hely szellemének fogalmát, építészeti és filozófiai vonatkozásban is. Mediálásként hely és ember között az alapvetően ezoterikus hagyományok körébe tartozó Tarot kártyát választottam. A Tarot kártya rövid általános ismertetése után részletesebben kitérek szimbólumrendszerére és használatára, párhuzamaira más tudományterületen, illetve magyarázom azon felvetésemet, hogy miért működhet hatékonyeszközként az építészeti tervezés gyakorlatában is. Két általam tervezett és végrehajtott tapasztalást mutatok be részletesen – amellet érvelek, hogy az asszociáció alapú kísérlet könnyebben elindíthatja a résztvevőt a hely kontextusáról való gondolkodásban és a hagyományostól eltérő nézőpont hozzájárul a megismerés fokozatosan elmélyülő dinamikájához, mely így egy dolog/hely esszenciális megértéséhez vezethet.

Kutatásom célja, hogy olyan eszközt vezessek be, amely egy hely atmoszférájának tárgyalásakor a beszélgetés elindítását, a nézőpontváltást, és az asszociációk gyakorlását támogatja. Amellet érvelek, hogy az eszköz, a tervezett folyamat és a fenomenológia módszertana elindít egy fokozatosan feltárulkozó megismerési úton, és elvezet az adott dolog mélyebb, akár spirituális megértéséhez is.

II. Tér, hely, génusz – bevezetés a hely metafizikus értelmezésébe

A tér és hely mibenlétéről való gondolkodás egyidős az emberi kultúrával, alapvető ismeretelméleti kérdés. Így az antikvitás idején, melyben istenek hada népesítette be a világot, nem meglepő módon a helyekhez is isteni minőséget kapcsoltak.

Az antik görög kultúrában eleinte a daimón szó szinte azonos volt az istenség kifejezéssel: vagy egy direkt isteni eredetű erő kifejezésére használták, akár egy egyén sorsát irányító erőre is utalva. Később a daimón szó használata olyan földi rétegben jelenlévő, segítőkész, jótékony szellemre utalt, aki a halandók életét felügyelte és köztük járt. Itt már elkülönülni látszik ezen szellemek földi tevékenysége, szemben az égi szférában jelenlévő istenségekkel. Az antik görög és római hitvilágban az isteni eredetű egyének között hierarchia uralkodott, így a daimon egy isteni eredetű, alacsonyabb rangú szellemet képviselt². Ezáltal a daimon egy, a halandók és istenségek közötti entitássá válik, így lassan szervezesen hozzákapcsolódik az emberi életet végigkísérő *szellem* fogalmához. Az antik római kultúrában ez volt a *genius*. Ezt követően természeti elemeknek, ünnepeknek, és helyeknek is szellemet (*genius loci*) társítottak. Ezeknek olykor áldozatot mutattak be, hogy továbbra is védelmezzenek és jelen legyenek. A génuszoknak tehát már az antik világban is olyan, a fizikai valóságon túlmutató szerepe volt, mely alapjaiban határozta meg a hétköznapiakat. Mint őrző, legyen szó emberi életről, vagy helyről, azt feltételezi, ha nem ápoljuk, nem

figyelünk rá, vagy fordulunk alázattal felé, elveszíti minőségbeli és vigyázó szerepét.

“Mert a hely mágikus tér. És otthon csak ott sikerül, ahol valódi otthon-istent (*lares*, ahogy a rómaiak mondták, *ősök*, ahogy a kínaiak tartják) sikerül meghonosítani.”³

Római szentély az otthon génuszának

² Daimon szó eredete: New Catholic Encyclopedia, Encyclopedia.com. <<https://www.encyclopedia.com>> (Utolsó elérés: 2023. október 27.)

³ Hamvas Béla - Palkovics Tibor és Várhegyi Miklós (szerk.): Az öt génusz földje (1940), Medio Kiadó Kft, 2021 14.o

A 20. századi kultúrtörténetben kihagyhatatlan Hamvas Béla nevének említése, aki az öt Génusz című 1920-as években keletkezett esszéiben lényegében az antik *genius loci* fogalommal párhuzamban írja le a Kárpát-medence tájainak jellegét, és nevezi el őket egy-egy Génusznak. Így kísérli meg a magyarság összetett szellemiségének egy lehetséges leírását. Az esszékből, és kapcsolódó meg nem jelent írásokból a 40-es években kiadták az *Öt Génusz földje* című kötetet.

Legpontosabban talán ő fogalmazza meg a tér és hely közötti különbséget, idézve: “A helyet nem szabad összetéveszteni a térrel. A tér és a hely között az a különbség, hogy a térnek száma, a helynek arca van. A tér, hacsak nem kivételes, minden esetben pontos vonalakkal határolható, területe négyzetmilliméterre kiszámítható, és alakja körzővel és vonalzóval megrajzolható. A tér mindig geometriai ábra. A hely mindig festmény és rajz, és nincs belőle több, mint ez az egy. A térnek képlete, a helynek génusza van.” A hely ugyanúgy megismételhetetlen a térben, mint egy pillanat az időben. Az egzisztenciális tér a hely, úgy mint az egzisztenciális idő, a pillanat. A metafizikus jellegből adódóan ez nem csupán látvány elem, hanem génusz.⁴

Hamvas következő állítása, hogy a hely a sors színtere, melynek síkja és felfoghatósága szintén a racionális tudatunk és érzékelésünk felett található. Emberi lét és táj kapcsolatának értelmezésében a sors összetett és elvont fogalmának fontos szerep jut Hamvas érvelésében.

⁴ Hamvas Béla: *Öt génusz (esszé)*, *A magyar Hüperion II.* Medio Kiadói Kft. 2007

⁵ Hamvas Béla - Palkovics Tibor és Várhegyi Miklós(szerk.): *Az öt génusz földje (1940)*, Medio Kiadó Kft, 2021. 144. o.

Az emberi lélek, a szellem és a hely ilyenfajta kapcsolata azon feltételezéshez is utat enged, miszerint az egy helyen élők osztoznak azon szellemi légkörön, melyből maga a Génusz is fakad. A fogalom ilyenfajta megközelítése arra is rámutat, hogy habár maga a hely szelleme egy adott, megfoghatatlan és metafizikai jelenség, mégis, mi emberek ugyanilyen síkon kapcsolódunk is hozzá, és ezért megértését is más szintre kell helyezni. Ezt Hamvas az „örök szemmel” való nézésnek nevezi.⁵

Egyre távolabb haladva a fizikális síkon való értelmezés tengelyétől, a hely már nem fizikai és külső való, hanem az emberek lelkének kivetülése, és ugyanúgy, a táj az emberi életbe való bevetülés⁶, tovább erősítve azt a felvetést, hogy az ember és a hely ugyanabban gyökerezik.

A hely fogalmáról alkotott szépirodalmi és filozófiai gondolatok a jelenség emberi lélekkel való összefüggéseire világítanak rá. Amellett, hogy a narratíva a *genius loci* spirituális megközelítését helyezi előtérbe, a számos hasonlat és analógia segít megérteni a jelenség természetét és jelentőségét laikus szemlélőként is. A paradox jellemzők, mint „a pillanat, az egyetlen, soha meg nem ismétlődő tér az időben, a hely pedig az egyetlen, sehol másutt nem található pillanat a térben”⁷, vagy hogy a „Génusz független és emberfölötti lény, és a *Genius loci* mégis az embertől függ, mert az nem más, mint az ember belső és rejtett sorsának kivetítése”, mind a racionalitáson túlmutató, metafizikus jellegre utalnak Hamvas írásában.

⁶ u.o. 15., 16., 86. o.

⁷ u.o. 6. o.

A hely minőségbeli dimenziója a 20. századi építészeti diskurzusban egyre jelentősebbé vált. Christian Norberg-Schulz norvég építészettörténész, a *Genius Loci - Towards a Phenomenology of Architecture* c. 1980-ban kiadott művében a modernizmus radikális elképzelései és az általános érvényű szabályai után, a 20. században kialakult jelentés iránti igényt helyezi érvelésének előterébe. Írásában összevet több, a korban íródott szemléletet, és ezek által jut el, vagyis vissza a *genius loci* fogalmához.

„A jelentés lényegéhez hozzátartozik, hogy nem lehet kvantifikálni.”⁸ A minőség elvesztését a hovatarozás és részvétel hiánya adja. Az építészet “nemzetközivé” válása, az általános érvényű szabályok karakteralakító hatása a 20. században szilárdította meg a mai napig tartó hatását.⁹ A felvetés abban gyökerezik, hogy az ember olyan értékeket tud magáénak érezni, melyek nem pusztán csak hasznosak. A történeti építészetben az építészeti művészi mivolta hivatott ezt teljesíteni, de ez – főleg a modernizmus áramlatainak következtében – lassacskán háttérbe szorult. A környezetünk egyre halványuló egyedisége, a jellegzetességek fakulása mind a „hely elvesztését” eredményezik.¹⁰ Norberg-Schulz szerint a racionalizmus és a materializmus áramlatai az elidegenedés érzésének formái.¹¹

⁸ Kerékygártó Béla (szerk.): *A mérhető és a mérhetetlen, építészeti írások a huszadik századból*, TYPOTEX, 2000 - Christian Norberg-Schulz: Hiteles építészet felé, 233. o.

⁹ u.o. 250. o.

¹⁰ u.o. 253.o

¹¹ u.o. 253. o.

¹² A kifejezést Edmund Husserl vezette be *Az európai tudományok válsága* c. munkájában (1936; magyarul Atlantisz, 1998)

¹³ Kerékygártó Béla (szerk.): *A mérhető és a mérhetetlen, építészeti írások a huszadik századból*, TYPOTEX, 2000 - Christian Norberg-Schulz: Hiteles építészet felé, 243. o.

Filozófiájában Norberg-Schulz az „életvilág”¹² kifejezést a természetes és ember alkotta dolgok, cselekvések és kölcsönhatások kontextusára használja, melynek térbeli vonatkozásait fontos tanulmányozni. Ezen világ leírásához nem elegendők az eddig is ismert tudományos módszerek, mert ezek sokszor csak elvi síkon működnek, a valóságtól elvonatkoztatva. A cél viszont a közvetlen valóság feltárása, így az ún. fenomenológia módszereihez szükséges folyamodni¹³, ami filozófiai irányzatként a jelenségek vizsgálatát, és a szubjektum általi kutatás szerepét hirdeti. A fenomenológia alaptétele a „vissza a dolgokhoz” azt jelenti, hogy a tudat és tárgy össze van kötve, tehát a dolgok nem önmagukban azok, amik, hanem jelentésük az, ahogyan az az interpretáló saját tudat számára megjelennek.¹⁴ Fontos tétele továbbá, hogy az emberi észlelés maga is alakítja a világot, egy oda-vissza lévő kölcsönkapcsolat jellemző rá.¹⁵ Norberg-Schulz környezeti fenomenológia fogalma visszavezethető az antik *genius loci* jelenségéhez. Ahhoz, hogy hiteles építészetet lehessen létrehozni, a környezet iránt tisztelet kell tanúsítani, és képesnek kell lenni meghallani a hely szavát, megérteni géniuszát, és a valóság költői megközelítését szükséges előtérbe helyezni.^{16,17} Ennek a folyamatnak része a körülöttünk lévő világ mély megtapasztalása, és egyfajta jó viszony kiépítése.

¹⁴ Rácz József és Kassai Szilvia és Pintér Judit Nóra: Az interpretatív fenomenológiai analízis (IPA) mint kvalitatív pszichológiai eszköz bemutatása, *Magyar Pszichológiai Szemle*, 71. évfolyam, 2. szám, 313-336. <<http://real.mtak.hu/38409/1/0016.2016.71.2.4.pdf>> 314. o. (Utolsó elérés: 2023. október 29.)

¹⁵ u.o. 316. o.

¹⁶ Kerékygártó Béla (szerk.): *A mérhető és a mérhetetlen, építészeti írások a huszadik századból*, TYPOTEX, 2000 - Christian Norberg-Schulz: Hiteles építészet felé, 253. o.

¹⁷ u.o. 249. o.

Mindamellet, hogy egy adott teret multiszenzoriálisan érzékelünk, át kell tudni lépni azt a fizikai síkot, mely korlátoz bennünket a hely magjának, lényegiségének, phenoménjének a megismerésében. Az építész szerep kapcsán pedig Norberg-Schulz úgy érvel, hogy miként a múltban is, most is egyfajta „kreatív alkalmazkodás” útján kell az építészeti gyakorlatot formálni. Mivel a hely identitás formáló ereje a hétköznapi életben is meghatározó, úgy a helyhez való hozzáállásnak is részvételi alapokon kell, hogy nyugodnia.

Az építészettörténet szakrális állomásainak sorában számos példa mutatja, hogy az építkezés bizonyos szent helyek, centrumok körül történtek. A régmúltban még kiemelt jelentőséget tulajdonítottak annak, hogy egy helynek milyen energiái vannak. Mindennek megvolt a maga géniusza, és azok között is léteztek olyanok, amelyek még erőteljesebb vallásos misztériummal bírtak.¹⁸ „A vallásos ember számára a tér nem homogén”¹⁹, fogalmazott Mircea Eliade vallástörténész, utalva a tér minőségbeli különbözőségeire. Ez az inhomogenitás olyan pontokat jelent a térben, melyek iránt számos különböző kultúra hasonló, megkülönböztetett hozzáállást tanúsított. Ilyen az indiai sírépítmény imaginárius pontja, melynek tömegét körbe járják a hívők, ilyen a görög templomban lévő istenszobor rejtett helye, erre utal, hogy a jeruzsálemi Szentek Szentélyébe csak a beavatottak léphetnek be, vagy hogy a keresztény templomokban a szentélyben csak a felszentelt, arra méltó ember tartózkodhat.²⁰ Ezek a különleges pontok mind egy más dimenzióba való belépést jelentenek, egy olyan meghatározhatatlan helyet, mely alapjaiban rendezi maga körül a teret. A profán épületeknek is megvannak azon pontjai, amik az épület „lelkét” képezik. Ahol megnyilvánul a lét komplex tér- és időbelisége, az lesz maga a hely.²¹

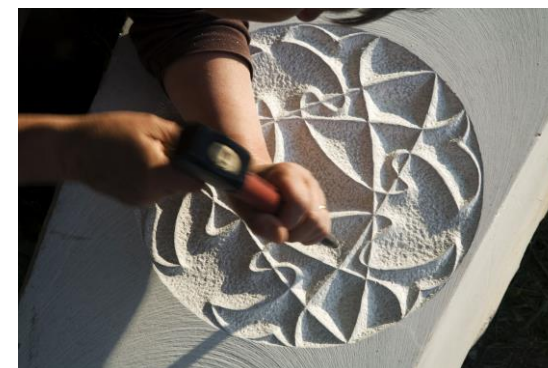
¹⁸ Frédéric Debuyst: *A hely szelleme a keresztény építészetben*, Bencés Kiadó, Pannonhalma, 2005 7.o

¹⁹ Mircea Eliade: *A szent és a profán*, Helikon Kiadó, 2022

²⁰ Schneller István: *Az építészeti tér minőségi dimenziói*, Librarius, 2002 15.o

²¹ u.o. 16.o

Az elmúlt évtizedekben többen foglalkoztak a speciális helyek és maga a Föld geográfiáján túlmutató jelenségekkel művészként is. Marko Pogačnik szlovén művész és író például a Földet élő, intelligens, érző többdimenziós organizmusnak tekinti. Úgy érvel, hogy a Föld fizikai testének energiasztruktúrái vannak, így saját erővonalai és energiamezői is, melyek energia központokba futnak össze, ahogyan az az emberi testen is megfigyelhető. A művész ezt az általa „szívtől-szívig” ható kapcsolatot hivatott összekapcsolni ember és természet között. Szerinte Gaia²² teremtő tevékenysége ugyanolyan, mint az emberek művészeti alkotó folyamata. Tehát így a művészet eszközeit fel tudja használni a Föld szellemének kapcsolódásához. Ahogyan megvannak az emberi test akupunktúrás pontjai, úgy a Földnek is az ún. litopunktúrával, művészeti-ökológiai módszerrel megtalálhatóak ezen helyei, ahol az emberek általi „sebeket” így gyógyítani lehet. Pogačnik ezt formában valósítja meg, hogy nagy monolitikus köveket helyez a földbe. Szerinte az ezekben vésett kozmikus szimbólumok képesek kommunikálni és kapcsolatot létesíteni a Föld-szellemmel.²³ A – kétségkívül személyes és szubjektív – gondolatmenet párhuzamos azzal, amit a genius loci megtestesít, minthogy a környezet megfoghatatlan, de mégis érezhető ereje a helyben van.

litopunktúrák, kozmikus szimbólumok

²² „a Föld tudatossággal bír, azaz intelligenciával rendelkezik, óriási és csodálatos intelligenciával. Ezt nevezték a régmúltban Gaiának vagy Földanyának. Nem a fizikai testet, hanem a Föld tudatos lényét” - Trom Kata és Gerle János fordítása MÉSZ Kós Károly terem, 2002. április 19.: Marko Pogačnik előadása - Országépítő, 13. évf. 2. sz. (2002.)
<https://epa.oszk.hu/02900/02952/00056/pdf/EPA02952_orzagepito_2002_2.pdf> (Utolsó elérés: 2023. október 31.)

²³ Trom Kata és Gerle János fordítása MÉSZ Kós Károly terem, 2002. április 19.: Marko Pogačnik előadása - Országépítő, 13. évf. 2. sz. (2002.) (Utolsó elérés: 2023. október 31)
https://epa.oszk.hu/02900/02952/00056/pdf/EPA02952_orzagepito_2002_2.pdf
Biennale Arte 2017 - Marko Pogačnik (youtube)
<https://www.youtube.com/watch?v=MzrulCqz-50&t=111s&ab_channel=BiennaleChannel> (Utolsó elérés: 2023. október 31.)
Marko Pogačnik hivatalos honlapja <http://www.markopogacnik.com/?page_id=888>(U.e.:2023. okt. 31.)

Az építészet alapfogalma a tér, és a tér megértése elengedhetetlen ahhoz, hogy utána létrehozói is lehessünk. A terek minőségéről, dimenzióiról számos írás keletkezett az elmúlt évszázadban.²⁴ A kortárs építészetelmélet megkerülhetetlen alakja a genius loci témakörében Cságoly Ferenc Kossuth-díjas építész, a BME Középülettervezési Tanszék professzora, aki a következőképpen tisztázza tér és hely jelentésbeli különbségeit: a tér térfalakkal határolt, legyenek ezek fizikai falak, vagy téri határok, így tehát mérhető, objektív és mindenki számára egyformán és egyértelműen értelmezhető, tehát racionális tartalom.²⁵ A helynek ezzel szemben nincsenek határai, megtestesülését inkább egy középpont köré való sűrűsödéssel, és térbe oldódással lehet leírni, tehát nem mérhető, és ezért nem egyértelmű. Leírásánál jelzőkkel illetjük, ami azt jelenti, hogy a helynek minősége van, egyéni érzelmi tartalommal és értelmezéssel ruházzuk fel. A hely így egy szubjektív tartalom.²⁶ Cságoly Három könyv az építészetéről című sorozatának második része, a Hasznosság, egyik első fejezete egyfajta összefoglalása az eddig ismert megközelítéseknek, gondolatoknak a hely kapcsán. A tér és a hely relációjának tárgyalása után, a helyet már önálló jelentésében fejti tovább a szerző. Az egyik állítás, hogy a hely tartalma sokkal több, mint amit pusztán az értelmi korlátaink befogadni képesek, így az érzelmek világát közvetíteni képes költőiség és művészi megközelítés kell, hogy a megismerés módszerei legyenek.²⁷ A következő, láthatatlan de mégis érezhető erő, ami valami központos koncentrálódó energia,

²⁴ Néhány további példa szakirodalom tekintetében: Sigfried Giedion: Space, Time and Architecture, Hajnóczy J. Gyula: Vallum és intervallum - Az építészeti tér analitikus elmélete, Moravánszky Ákos - M. Gyöngy Katalin - A tér - Építészetelmélet a 20. században esszé gyűjtemény

²⁵ Cságoly Ferenc: *Három könyv az építészetéről - A hasznosság*, Akadémiai Kiadó, 2014, 16. o.

áthallásban van minden egyéb eddigi hely-fogalom megközelítéssel. A feng shui tanításaiból hozott példa, a csí egy olyan energiaközpont, mely pozitív hatást gyakorol az emberek életére, és ezek megtalálása a mesterek, a „helyek művészeinek” feladata volt. Az egész ókori kínából származó filozófia arra irányul, hogy az embert megtanítsa összhangban élni a Föld szellemeivel.²⁸

A mai nyugati kultúrában uralkodó felfogás nehezen tudja értelmezni az ilyen elvont fogalmakat, elsősorban a racionálisan értelmezhetőség síkjain vizsgálja környezetét. Pedig amikor egy helyről beszélünk, hétköznapi kontextusban, különböző jelzőkkel érzékeltetjük az ott megélt hatásokat, ami azt jelenti, hogy minőségbeli tulajdonságai vannak. Minél elvontabb, tehát nem tárgyilagos leírásra szolgáló az adott szó, annál inkább rátapint és megeleveníti az atmoszféra komplex jellegét.

A fogalom előzményei, különböző értelmezései és körülírásai azt hangsúlyozták számomra, hogy a hely géniusának alapvető karakter alakító tulajdonsága habár megfoghatatlan és metafizikus jellegű, mégis tettenérhető valamilyen érzékekkel felfogható formában. Ha azt az állítást elfogadom, hogy képesek vagyunk mi emberek ezzel a szellemmel/szellemiséggel kommunikálni és mélységében megérteni, akkor kell lennie egy közös eredetnek, ahonnan fel lehet fejteni ezt a kapcsolatot. Az az animisztikus felfogás, hogy egy tájnak is lelke van, arra enged következtetni, hogy az érzelmek és intuíciók síkján való megismerés a hely minőségi dimenzióját közvetíti.

²⁶ u.o. 16-17. o.

²⁷ u.o., 18. o.

²⁸ u.o., 19. o.

III. Tarot mint ezoterikus hagyomány és mint metafizikus eszköz

Az előző fejezetben amellet érveltem, hogy a helyeknek nem látható, metafizikus jellege is lehet, amelyet azonban ma, egy materiális világban, nehéz érzékelni. Felvetésem folytatásaként olyan eszközt kívántam keresni, amely segíti a megfigyelést, a hely atmoszférájára, rejtett jellegeire való ráhangolódást. A hely szellemével kapcsolatban közös minden leírásban, hogy az egy helyen élők egy kollektív léten és energia-hálózaton osztoznak. Ez a metafizikus közeg ad arra lehetőséget, hogy egy ebben a síkban „dolgozó” eszköz használata a látókörünkbe kerüljön. A továbbiak megértéséhez szeretnék beemlni egy személyes élményt.

Többször is előfordult velem, hogy társasági eseményekre elvittem magammal egy Tarot-kártya paklit. Amikor ezt megemlítettem, szinte mindig érdeklődés és kíváncsiság övezte a használatát, így persze rendre vetettünk kártyát és olvastunk is belőle. Jellemzően az érdeklődő saját életének egyik aspektusával kapcsolatban tett fel kérdést, a vetés erre vonatkozott. A Tarot hagyományhoz kapcsolódva, lefelé fordított kártyalapok közül húztunk, majd valamilyen értelmező irodalom segítségével közösen fejtettük fel a kártyák lehetséges jelentéseit. Az ilyen alkalmakkor felfigyeltem arra, hogy az kérdező még az univerzális jelentéstartalom megismerése előtt gazdagon asszociált a lapokhoz. A szimbólumok értelmezését saját életére érvényes interpretációkból indította, és a diskurzus közben felismert analógiák alapján olyan részletekre is fény derült az életéből, amelyek egy átlagos beszélgetés során nem merültek volna fel.

Sokkal fontosabb volt, hogy a kérdező hogyan és mit mond a lapokról, mint a kártyalap szimbolikus jelentése.

Az egész rituálé közben egyre könnyebben és egyszerűbben folyt a beszélgetés, olykor órákig sem maradt abba. A kártya beszélgetésindító és új nézőpontokat előhozó tulajdonsága elgondolkodtatott: személyes tapasztalatom az építészeti tanulmányaim során, hogy néha nehezen alakul ki párbeszéd egy adott tervezési feladatról, vagy helyszínről. Az kezdett el foglalkoztatni, hogy miként „működött” azaz miben rejlett a Tarot kártya sikere az említett alkalmakon? Arra jutottam, hogy a lapok olyan, mindenki által ismerős szimbólumokkal vannak tele, amelyeket az élet számos területére rá lehet vetíteni.

prágai Tarot vetés

De mi is az a Tarot kártya, amit a hely metafizikus karakterének megismeréséhez eszközként ajánlok?

A Tarot egyfajta összefoglalása az ezoterikus hagyományoknak. Először a 14. században bukkant fel, és a már meglévő játék komplexitása engedett arra a következtetésre jutni, hogy a kártya már korábban létezett. Eredettörténete szerteágazó, ezek közül az egyik arról számol be, hogy a kereszténység megjelenését követően a kor beavatott gondolkodói különböző tájakról érkeve tanácsot tartottak, hogyan lehetne az ún. “titkos tanításokat” átmenteni az utókornak, olyan módon, hogy azt ne tudja és ne akarja senki sem elpusztítani. Profán megoldást – a tudást egyszerű kártyajátéknak álcázva – kerestek, mert abban bíztak, hogy így terjed el legjobban és így nem kelt feltűnést bölcsességük és a vándor cigányokra bízták a tudás terítését, akik jóslásra vagy egyszerűen szerencsejátékokra is használták. Mivel az akkoriban még nomád, vándorló nép sem politikailag, sem vallásilag nem jelentett fenyegetést a kereszténység térnyerésére, így a Tarot és vele együtt talán az okkult titkos tudás is²⁹ zavartalanul örözlődhetett meg és öröklődhetett tovább.

A pakli két részből áll: a Kis Arkánium lapjainak (kisebb misztériumok/titkok/rejtélyek) felépítése a közismert francia kártya, ami hasonlatos a magyar kártya lapjaival. A Nagy Arkánium (magasabb, nagyobb misztériumok, titkok, rejtélyek) 22 lapból áll a nullától indulva, római számokkal jelölve. Ezen lapok tartalmazzák a jelentősebb archetipikus elemeket.

A 21 lap a 0. számmal jelölt Bolondútját jelképezik, az ártatlan bolyongásától a Világ egységéig és beteljesedéséig tartó spirituális utazásról szólnak. Más síkon nézve, a kártyák az emberiség spirituális fejlődésének történetét mesélik el, a megvilágosodás felé.

A Tarotnak az évszázadok során több grafikai változata is készült, ezek közül a fontosabbak a Visconti kártya, mely a legkorábbi ismert majdnem teljes pakli (1450), a Marseilles-i kártya, a legkorábbi gyűjtemény, ami széles körben ismert és elterjedt (1748), a Rider-Waite kártya, ami a legnépszerűbb modern változat (1910) és a Crowley kártya, amely átértelmezést Alister Crowley a Thoth könyve írója készített Tarot egyiptomi gyökereihez visszanyúlva.³⁰

A Főpapnő különböző ábrázolásai időrendi sorban

²⁹ Wasserman, James: *Art and Symbols of the Occult*, Tiger Books International PLC London, 1993. 106.o

³⁰ u.o. 106-107. o.

Saját kísérletemhez Rider-Waite féle változat Nagy Arkánium lapjait használtam elsősorban. A 22 lap magyar nevei szerint a következő:

0. Bolond	VIII. Erő	XV. Ördög
I. Mágus	IX. Remete	XVI. Torony
II. Főpapnő	X. Szerencsekerék	XVII. Csillag
III. Uralkodónő	XI. Igazságszolgáltatás	XVIII. Hold
IV. Uralkodó	XII. Akasztott ember	XIX. Nap
V. Főpap	XIII. Halál	XX. Végítélet
VI. Szeretők	XIV. Kiegyenlítődés	XXI. Világ
VII. Diadalszekér		

A kártya évszázados népszerűsége abban is megmutatkozik, hogy ma már rengeteg átírata, értelmezése és változata létezik. A kollektív kultúrából származó szimbolikáját könnyen lehet interpretálni különböző formákban, mivel ösztönösen társítjuk a ugyanazt jelentéstartalmat egy-egy különböző motívumvilággal rendelkező dologhoz, legyen ez emberi, természeti vagy absztrakt alakzat. Erre példa, hogy egy-egy laphoz az asztrológia állatövi jegyeket társít, vagy a kabbalisztikus hagyományokban, hogy 22 kártya a 22 héber betű misztikus megfelelője.³¹ A pszichoanalízis tudományában a jungi archetípusok is összefüggésbe kerülnek a Nagy Arkánium alakjaival, ez az alapja az ún. Jungi Tarot-nak.³²

A Tarot használatának számos változata ismert. Az ezoterikus hagyományokban használatos jóslásra, és természetfeletti erővel való

kommunikációra is. Lehetséges önismereti és önreflexiós eszközkénti használata is, ilyenkor saját magunkat és élethelyzetünket szeretnénk mélyebben megismerni, a szimbólumok saját életünkbe való bevetítésével és értelmezésével. Pszichológiai terápiás használata is elterjedt, alkalmas az egyén tudattalanul kikívánkozó mondanivalójának megfejtésére a szimbólumok egyéni interpretációjának segítségével.³³

Jungi Tarot Mágus lapja

³¹ u.o. 107.o.

³² Wang, Robert: *Tarot Psychology*, U.S. Games Systems, Inc. 2007,2021; Wannan, Andreas: *Jungi Tarot*, Hermit Kiadó, 2021

³³ Dr. Peszleg Pálma orvos-természetgyógyász hivatalos honlapja
<<https://peszlegpalma.hu/tarot/>> (Utolsó elérés: 2023. november 1.)

IV. A Tarot használata a tudományban és a művészetekben

A Tarot üvészeti felhasználása sem előzmény nélküli, erre két formában láthatunk példát. Az egyik, hogy a hagyományos kártya mit eszköz segít például bizonyos kreatív válságok feloldásában, iránymutató lehet egy-egy alkotó folyamat során.³⁴ A használók egyik példája William Butler Yeats irodalmi Nobel-díjas író költő, akit nagyban inspirált a Tarot-val való találkozás, vagy Italo Calvino olasz író, akinek *Az egymást keresztező sorsok kastélya* című regényéhez a kártyák szereplői szolgáltak alapul, magát a Tarot-t pedig úgy tekinti, mint ami „egy gép a történetek írásához”.³⁵

A másik izgalmas művészeti alkalmazási mód, amikor a művész megalkotja saját kártya-változatát személyes interpretációi alapján, mint ahogyan tette ezt Salvador Dalí szürrealista festőművész. A lapok kollázszerű vizualitása a festő saját interpretációit tükrözi. Dalí képi világa saját művészetéből, mitológikus alakokból, más művészek alkotásaiból és kulturális szimbólumokból állt össze. Saját magát, mint Mágusként reprezentálja.³⁶

A Tarot kártya jelenkori modern feldolgozásának számos példája ismert, az eredeti hagyományokhoz közelebbi és távolabbi

értelmezésben is. Egyik absztraktabb változata egy Martin Salias nevű informatikus nevéhez fűződik. Ő az Architecture Kata with Tarot Cards nevű szoftverfejlesztő workshopon alkalmazza az általa elkészített kártyapaklit. Az eredeti elnevezések és vizualitás helyett piktogram-szerű grafika, valamint az informatika terén használatos kulcsszavak alkotják a 22 lapot. A szoftverek tervezése közben felmerülő problémákat, és a mind afejlesztő és fejlesztő, mind a felhasználó és fejlesztő közötti kommunikációs nehézségeket hivatott a kártya segítségével vezetett gyakorlat asszociációs módon megoldani.³⁷

Építés is alkotott Tarot-kártyát: Yousef Bushehri készítette a The Architect's Tarot nevű különleges paklit. Az építész nem talált olyan Tarot kártya változatot, ami számára megfelelő segítség lett volna a tervezési folyamat során, így elkészítette sajátját. A grafika alapja a hagyományos Rider-Waite képi világ, térbeli és építészeti elemek interpretálásával. A pakli minden egyes színét (érmék, kardok, botok, kelyhek) egy adott táj ihlette, és az egyes színek kártyáit úgy lehet felsorakoztatni, hogy egyetlen panorámaképet hozzon létre, amely a számok előrehaladtával jelezd egyre absztraktabb lenni.³⁸

³⁴ Melissa Pallotti, How To Bust A Creative Block With Tarot Cards, *Kellee Maize*, <<https://www.kelleemaize.com/post/how-to-bust-a-creative-block-with-tarot-cards>> (Utolsó elérés: 2023. november 1.)

³⁵ Abigail Cain, Dealing with Creative Block? A Deck of Cards Might Help, *Artsy.net*, <<https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-dealing-creative-block-deck-cards-help>> (Utolsó elérés: 2023. november 1.)

Amy Shearn, W.B. Yeats Loved Tarot Cards, *JSTOR Daily*, <<https://daily.jstor.org/w-b-yeats-loved-tarot-cards/>> (Utolsó elérés: 2023. november 1.)

³⁶ Stephanie Strasnick, These Salvador Dalí–Painted Tarot Cards Are as Spooky as You’d Imagine, *Architectural Digest*

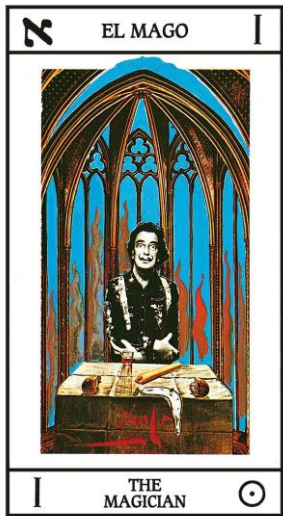
<<https://www.architecturaldigest.com/gallery/salvador-dali-tarot-cards-spooky>> (Utolsó elérés: 2023. november 1.)

Emily McDermott, The Story Behind Salvador Dalí’s Surreal, Art-Filled Tarot Deck, *Another Man*, <<https://www.anothermanmag.com/life-culture/gallery/9506/dali-tarot/4>> (Utolsó elérés: 2023. nov. 1.)

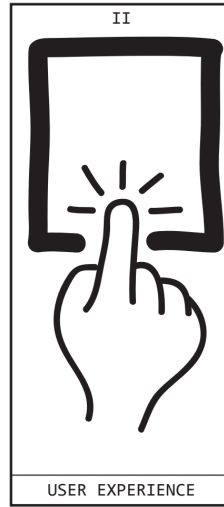
³⁷ Martin Salias, Architectural Kata (with Tarot) (Martin Salias), *Agile 2018* <<https://agile2018.sched.com/event/EUD4/architectural-kata-with-tarot-martin-salias>>, (A foglalkozás 2018. augusztus 9-én zajlott) (Utolsó elérés: 2023. november 1.)

GEOFF, Software Architecture with Tarot Cards, *Team agile*, <<https://team-agile.com/2019/07/01/software-architecture-with-tarot-cards/>> (Utolsó elérés: 2023. november 1.)

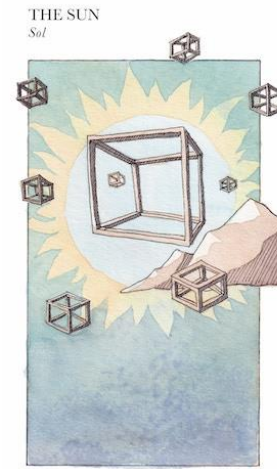
³⁸ Yousef Bushehri, The Architect’s Tarot, *LeYousef* <<https://www.leyousef.com/portfolio/project-one-ephnc-la2ed>> (2023. október 31.)

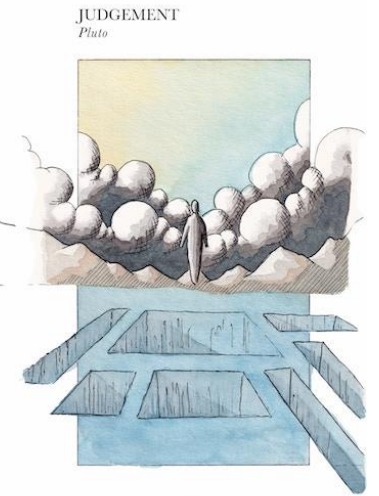
Dali Tarot, Salvador Dali

Martin Salias

19

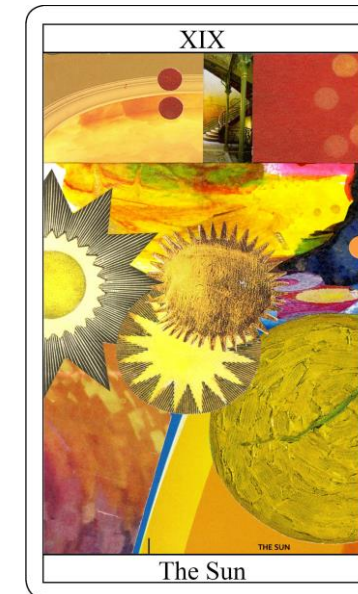
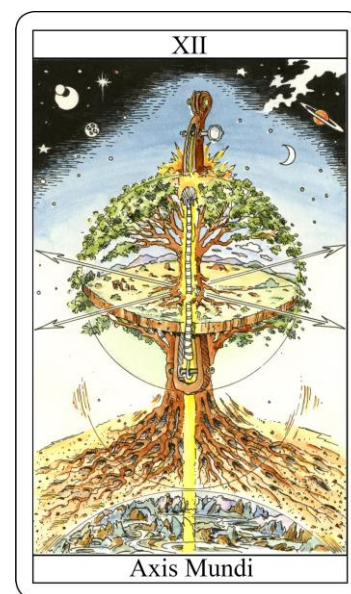
20

Yousef Bushehri, The Architect's Tarot

A Tarot interpretációinak sorában a következő példa jár a legközelebb ahhoz a gondolatmenethez mely az egész dolgozatom ihletadója. A tény, hogy a természeti környezet vonatkozásában vizsgáljuk az archetipikus szimbólumokat vagy elemeket, nem meglepő, hiszen az ember a naturához gyakran társít egy fölötte álló érzetet és tartalmat. A hely archetípusainak átértelmezését és a Tarot sajátos használatát vetette fel két amerikai tájépítész is. Elizabeth Boults és Chip Sullivan, a Kaliforniai Egyetem professzora a hely spirituálisabb megközelítésnek lelkes hívei. Néhány éve egy, a diákokkal közösen végzett, a tájtervezés alapelveinek meghatározására irányuló stúdiómunka során felfedezték, hogy a diákok olyan rajzokat készítettek, melyek lényegében megfeleltethetők Tarot kártyák lapjainak/témáinak. A hallgatók rajzai olyan archetipikus, mesebeli és folklorisztikus elemeket ábrázoltak, mint az élet fája, az elvarázsolt erdő vagy a kút. A Tarot számos grafikai változatának megvizsgálása után azt a megállapítást tették, hogy a szimbólumok és a hagyomány egész szellemsége a tájról szól. Ezek után kezdtek el létrehozni egy ún. genius loci Tarot-gyűjteményt, amelyben, mivel a hely szelleme fogalom gyakran előkerül a tájépítészeti tervezés során, összegyűjtötték a környezeti elemek segítségével ábrázolt hagyományos Tarot-szimbólumok változatait.. A genius locira koncentráló Tarot-gyűjteménnyel Boults és Sullivan arra igyekszik rávilágítani, hogy a tájbéli archetípusok még mindig léteznek, és jelentősek a mai digitalizált világunkban.

³⁹ Jared Green, Using Tarot Cards to Understand the Spirit of Place, *The Dirt*, https://dirt.asla.org/2019/12/05/using-tarot-cards-to-understand-the-spirit-of-place/?fbclid=IwAR3G1033n3Fssu8osDkHCVQ57mU0b5YN61o2UwxyzugY55J_H9Yiac6vEapQ (Utolsó elérés: 2023. október 31.)

Boults és Sullivan törekvése egyáltalán nem egyedülálló: az Amerikai Tájépítészek Társaságának (ASLA) 2019-es konferenciáján is elővették a Tarot-kártyát, hogy bemutassák a Tarot-szimbólumok inspiratív jellegét. Egy interaktív alkotói folyamat során megkérték a résztvevőket, hogy fogalmazzák meg rajzban, hogy mi a genius loci számukra. Érdekes eredmény volt, hogy két teljesen külön helyen ülő résztvevő szinte ugyanazt az archetipikus forrás-motívumot rajzolta le. A metódus és produktum olyannyira új, hogy az idei év őszén jelent meg egy könyv és egyben egy kártyapakli *The Wisdom of Place* címen. Grafikája és szimbólumrendszere különböző kultúrák világából lett összeszöve. A cél a természeti környezethez való érzékeny és spirituális hozzáállás volt, mely elvezet egy mélyebb megismeréshez, mind külső és belső világunkban, írja a Elizabeth Boults és Chip Sullivan.³⁹

A Tarot hatásmechanizmusa elvezet minket az archetípus fogalmához, ami számos kontextusban használatos a hétköznapokban is. A szó jelentése a görög nyelvben ős-kép, ősalak, valaminek az eredeti alakja, őslenyomat. A pszichológia területén, Carl Gustav Jung svájci pszichiáter által megalkotott archetípus fogalom a kollektív tudattalan létezésére alapoz. Jung archetípus-elméletének alaptétele, hogy az emberiség osztozik bizonyos ős-képekben, melyek lenyomatai felfedezhetőek a különböző kultúrák mítoszaiban, vallástörténetében, vagy mesevilágában. Az egyetemes emberi kultúra felől közelítőt lélekanalízis egy olyan emberi mivoltunkból eredő szimbólumrendszer lappangó létét feltételezi, amely minden egyén életében más-más formában manifesztálódik, de az eredetük azonos.⁴⁰

A helyek kapcsán is beszélhetünk különböző archetípusokról. A legalapvetőbbek, a természeti elemekből eredeztethető archetípusok, például a forrás, az erdő, a sivatag, a barlang. Mivel az emberiség alapélményei ezekből eredeztethetőek, ezek az ős-képek lépten-nyomon megtalálhatóak a mesékben, képzőművészeti alkotásokban, irodalmi művekben.

Épített környezetünk ugyanígy hordoz archetipikusmotívumokat, elsősorban azért, mert az ember alkotta környezet a természetbeli tapasztalatokban gyökerezik. Aldo Rossi A város építészete című munkájában, Antoine-Chrysostome Quatremere de Quincy-től idézve a következőképp tárgyalja építészeti kontextusban a típus fogalmát. "Ez a szó: típus, nem egy dolog képére vonatkozik, amit másolni kellene, vagy tökéletesen utánozni, hanem sokkal inkább

egy olyan tényező eszméje, aminek az a szerepe, hogy a modell szabályául szolgáljon... A modell - a művészi alkotás létrehozásának gyakorlati értelme szerint - egy tárgy, amit úgy kell megismételni, ahogy van; a típus ezzel szemben olyasvalami, ami a különböző műveket úgy hatja át, hogy azok végül nem is hasonlítanak egymásra. A modellben minden pontos és adott, a típusban minden többé-kevésbé bizonytalan... Olyan ez, mint egy mag, ami körül azoknak a formáknak a változatai csoportosulnak és alkotnak burkot, amelyekhez a magnak affinitása volt."⁴¹

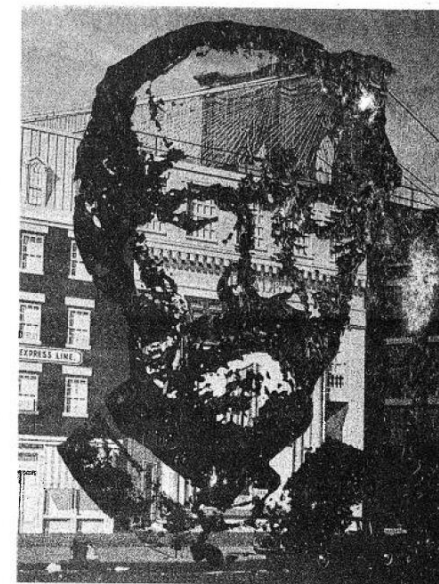

⁴⁰Dr. Antalfai Márta - Gyöngyösiné Kiss Enikő - Oláh Attila (szerk.): Személyiség és archetípusok Jung analitikus pszichológiájában. In: Vázlatok a személyiségről, Ú.M.K. Bp., 2007. 166-190.
<http://www.antalfaimarta.hu/olvashato_irodalom/jung.pdf> (Utolsó elérés: 2023. november 1.)

⁴¹Kerékgyártó Béla (szerk.): *A mérhető és a mérhetetlen, építészeti írások a huszadik századból*, TYPOTEX, 2000 - Aldo Rossi: A város építészete 189. o.

A pszichológia tudományából építészetbe átemelt analogikus kísérlezések sem példa nélküliek. Szegő György Ösztönépítészeti tesztjénél az épített környezet által keltett ösztönök, érzések kerülnek előtérbe, ötvözve egy a pszichológiában ismeretes módszertannal, a Szondi-teszttel. A szerző elgondolása szerint mivel a körülöttünk lévő ember alkotta élettelen, funkcionális elemek közül az épületeknek van „arca”, így ezek ugyanúgy ösztönöket képesek előhozni, mint ahogy a Szondi-teszt bűnözőinek arcképei. A 30-as években kifejlesztett pszichológiai diagnosztikai eszköznek az alapja, hogy rokonszenvi-ellenszenvi választás alapján fel lehet fejteni nem látszó, öröklött személyiségjegyeket. Szegő adaptációjában a 48 emberi arckép helyett 48 épület képét láthatjuk, melyek a meghatározott ösztönfaktorok hordozói az alkotó szerint, így a teszt elvégzésével építészeti következtetések vonhatóak le a hipotézis szerint.⁴²

A különböző kontextusban megvizsgált archetípusok közös jellemzője, hogy mindig van egy eredet, ami alapján formálódik az a motívumvilág, ami körülötte van. Ha a Tarot szimbólumai interpretálhatóak emberek életében, lehetséges, hogy a körülöttünk lévő világban is azok, hiszen a kettő nem elválasztható egymástól. Mindezek alapján eljátszottam azzal a gondolattal, hogy lehetne-e egy ilyen eszközt felhasználni az építészeti gondolkodásban, lehet-e olyan területet találni, ahol ez a valahol misztikus hagyomány kapcsolatot tud létesíteni környezet és ember megértése között?

Szegő György Ösztönépítészeti tesztje

⁴² Szegő György Ösztönépítészeti tesztje, *Budapesti Műszaki Egyetem Építészmérnöki Kar kollégiumának 1963-1988-ig kiadott folyóirata, Bercsényi utca 28-30. alatt lakó hallgatók szerkesztésében*, 1981.12.15-22, Budapest XI. Bercsényi utca 28-30.

<<https://repozitorium.omikk.bme.hu/handle/10890/15742>>(Utolsó elérés: 2023. november 1.)

V. Módszerek, szemléletek és eszközök a hely karakterének megismeréséhez

Egy helyet, környezetünket több szempont alapján vizsgálhatunk, ma előtérbe kerülnek az analízisen alapuló módszerek, melyek egy hely olyan konkrét fizikális tulajdonságait elemzik, mint a fekvés, domborzat, benapozottság, beépítettség, morfológia, térfalak, beépítési vagy sűrűség, stb. Számos objektívnek mondott módszer született arra vonatkozóan is, hogy miként lehet még alaposabban és pontosabban felmérni ezen tulajdonságokat, melyek inkább a környék *jellegét* fedik fel⁴³.

A helyek vizsgálatának fontos területe kronológián alapuló, a történelmi rétegzettséget kutató vizsgálatok, melyek valamiféleképpen a környezet kulturális vonatkozásait, folytonosságát hivatottak bemutatni. A szociális háttérrel foglalkozó vizsgálatoknak is széles a skálája, legyenek ezek megfigyelés alapúak, vagy interaktív módon véghezvihetők. Egy hely karakterének elemzésére is születtek már vizsgálatok, például az , amely magában foglal egy analogikus szempontrendszer, mely erősen támaszkodva már egy szubjektívebb értékeléshez ad támpontokat bizonyos téri helyzetekkel kapcsolatban, így mindinkább feltárva a hely *jellemét*.⁴⁴

⁴³ Simon Mariann: Helyek és szellemek: A genius loci a kilencvenes évek hazai építészetében. ARCHITECTURA HUNGARIAE, IV. évfolyam 4. szám (2002. december) <http://arch.et.bme.hu/arch_old/korabbi_folyam/16/16simonm.html> (Utolsó elérés: 2023. november 1.)

⁴⁴ u.o.

⁴⁵ Építész Stúdió 11 Kft: Budapest karakterterv metodika 1992 , és Építész Stúdió 11 Kft: Budapest karakterterkép, értékkataszter, 1993

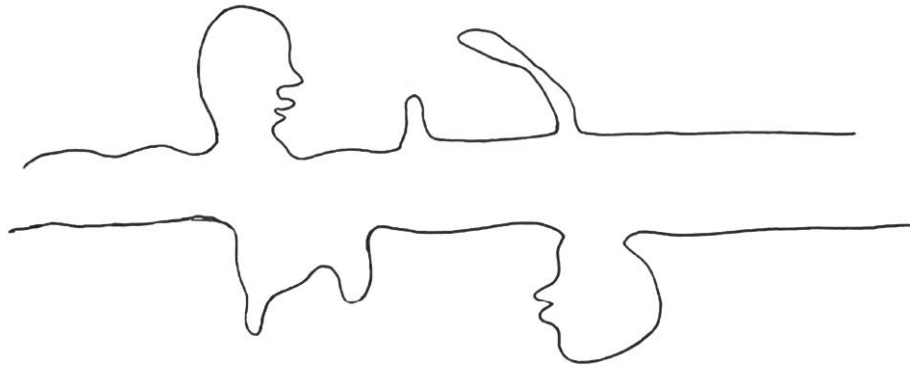
Egy hely karakterének vizsgálatára is születtek már módszerek. Építész Stúdió által készített Budapest karakterterv metodika⁴⁵ is egy ilyen példát mutat be. “Az analogikus vizsgálat az élő város, az élő Budapest felderítését célzó vizsgálat, melyben a különböző beépítési alaptípusok segítenek a karakter felderítésében (nagyvárosi típus, kisvárosi típus, kertvárosi típus, külvárosi típus, falusi típus). A vizsgálat alapvetően szubjektív.”⁴⁶ A módszer tehát építkezve az objektív elemzési előzményekből, ugyanúgy támaszkodik az egyén személyes, intuitív értékítéletére is.

Mindezek használata gazdag és széleskörű ismeretekhez vezethet bennünket egy-egy helyszín kontextusáról, melynek gyökere a már említett, az antik kultúrában is jól ismert *genius loci* fogalom körül keresendő. A magyar építészeti köznyelvbe a már említett Budapest karakterterv metodika vezette be a *hely szelleme* megfogalmazást⁴⁷. Feltárt egy olyan nézőpontot, amely figyelembe veszi a környezet olyan dimenzióit is, amit nem lehetséges csupán földrajzi fogalmakkal körül járni.

A *genius loci* tehát - a karakterterv metodikát jegyző Cságoty Ferenc szerint - a hely azon *jelleme*, amit nem lehet analízissel elemeire szedve vizsgálni, vagy mérni, csak egyben és összességében lehet teljes mélységében megismerni és megérteni. A “hely génusza” az, amely a fizikai valóságon túl adja meg egy hely atmoszféráját, és messzemenően befolyásolja az ott folyó élet több aspektusát is.

⁴⁶ u.o. 30.o

⁴⁷ Simon Mariann: Helyek és szellemek: A genius loci a kilencvenes évek hazai építészetében. ARCHITECTURA HUNGARIAE, IV. évfolyam 4. szám (2002. december) <http://arch.et.bme.hu/arch_old/korabbi_folyam/16/16simonm.html> (Utolsó elérés: 2023. november 1.)

Kísérleti módszeremmel ehhez a szellemi örökséghez csatlakozom, kutatásom az interpretatív fenomenológia körébe tartozik. A hely sem választható szét az emberi léttől, hiszen ők is kölcsönhatásban vannak. Tanulmányomban, ahhoz hogy a helyet megértsük, a Tarot kártyát alkalmazom, ami nyelvként értelmeződik így. A kártya használata magában hordozza azt a lehetőséget, hogy minél többet és alaposabban foglalkozunk vele, annál részletesebben tárul fel az igazi jelentés, annál közelebb jutunk el, jelen esetben a hely szellemének megértéséhez, akár spirituális, metafizikai mélységében is.

A dolgozatom a megismerés első fázisával foglalkozik, médiumként a diskurzus elindítására, a szimpla térbeli asszociációk és analógiák felfedezésére tesz kísérletet.

A vizsgálódást egy asszociációs játék keretében folytatom le és ennek segítségével észrevétlenül lépi meg a résztvevő azt az első lépcsőfokot, mely elindítja a környezet értelmezésének egy olyan útján, ami túlmutat egy hely fizikai valóságán. A játék pont annyira függetleníti a résztvevőt a valóságtól, hogy az könnyebben engedje el a hétköznapiakban bevett, megtanult szokásait, elveit, és úgy érezze - akár csak átmenetileg is -, hogy az nem a valóság. Az az esetleges “fal”, amit az egyén fenntart a mindennapokban, korlátozhatja az intuitív és szabad gondolkodást. Felszabadultabb lelkiállapotban könnyebben törnek elő saját, eredeti meglátások és így tudnak aktívabban hasznosulni a tudattalan tartalmak.

Szintén az ellazulást erősíti, hogy a Tarot-val való foglalatosság játéknak hat. Bár- tapasztalataim szerint – a Tarot kártya hétköznapi fogadtatása meglehetősen kettős. Van, aki ismeri és használja, legalább is lelkesedik a téma iránt. Sokan inkább szkeptikusak, és olykor-olykor cinikus reakcióval is szembesültem. Ez persze természetes, hiszen maga az ezotéria témája is megosztó a kultúránkban. A sok tévhitért, az ellenérzésekért talán a médiát és a filmvásznon való reprezentációt lehetne felelőssé tenni, illetve „városi legendák” szájhagyomány útján terjedő félreértéseit és félreértelmezéseit. Bármilyen előítélettel rendelkeznek is valaki, a kártya használata építészeti diskurzusban, vagy akár bármilyen megismerés eszközeként tudományos kutatásban, meghökkenést vált ki.

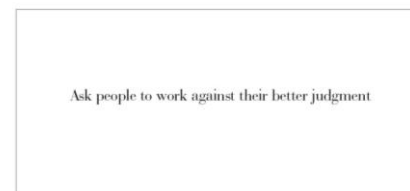
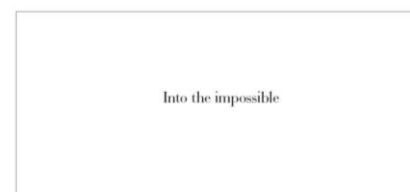
Azt tapasztaltam, hogy az elsöre talán össze nem illő dolgok társítása azt eredményezi, hogy legyen bármilyen előítélete az illetőnek a Tarot-val szemben, akár őszinte érdeklődés, akár szkeptikus magatartás, a leendő hallgatóság már figyelemmel kíséri a gondolatmenetet, így biztosítva nyitottságot a “játék” mélyebb rétegeinek megismerésére.

A Tarot megismerési és kommunikációs eszközként való használata kutatásom fő állítása, a felvetés a kártya szimbólumainak egy sokkal többértébb értelmezéséből fakad. Elgondolásom szerint analógikusnak tekinthetők bizonyos motívumok, téri szituációk a Tarot szimbólumaival, illetve az ebből fakadó többlettartalmakkal. A Tarot – hasonlóan a Dixit⁴⁸ kártyákhoz, az Oblique Strategies⁴⁹ kártyákhoz – olyan vizuális kommunikációs eszköz, melynek segítségével könnyebb egy diskurzust, vagy akár saját gondolatmenetet elindítani. Ahogyan a Tarot pl. a pszichológiai praxisban eszközként használva segíti a résztvevőt a mélyebb önmegismerésben, és a személyiség más dimenzióinak feltárásában, felvetésem értelmében úgy segítené az építészeti gondolkodásban is megérteni egy-egy hely szellemét és mélyebb metafizikai rétegeit. Hiszem, hogy a racionális eszközökkel és módszerekkel fel nem fogható jelenséget csak irracionális megközelítéssel lehet csak megismerni. Egy-egy egyetemes és közismert szimbólum jelentéstartalmát ugyanúgy fel lehet fedezni a körülöttünk lévő komplex valóságban, csak legtöbbször ez nehézségekbe ütközik, a sok réteg és inger között, de egy kis

⁴⁸ *A Dixit kártyajáték lényege, hogy kitaláld a mesélő kártyáján szereplő képet a mondat alapján. Aki kitalálta, pontot kap, valamint az is, aki másokat sikeresen megtévesztett saját kártyájával. A Dixit kártyákon található lélegzetelállító alkotások vezetik a játék vezérfonalát, ezek a teljesen különböző tartalmú, témájú és hangulatú kártyalapok versengenek „egymással” a pontokért. A játék megnyeréséhez asszociációs készség, figyelem, kreativitás, ön- és emberismeret, és egy kis szerencse is szükséges.

iránymutatással, közvetítéssel talán effektívebb eredményt tudunk elérni. A gondolatmenet azért is érdekes lehet, mert minél több nézőpontból vizsgálunk meg egy problémát, annál eredetibb és érzékenyebb hozzáállást tudunk idővel tanúsítani iránta. Az eszköz használata során céltom, hogy az adott illető kibillenjen a megrögzött, rutinszerű gondolkodásából, elkerülje, hogy csupán megszokásból és tanult szempontok mentén induljon el a helyszínelemzésben, majd később a tervezésben is.

Vizsgálódásom érzékenyítés, szemléletformálás és elmozdulás egy olyan alkotói attitűd felé, amely a hely atmoszférájának és jellegének figyelembevételével alkot.

Oblique Strategies, Brian Eno, Peter Schmidt

⁴⁹ Az Oblique Strategies egy kártyaalapú módszer a kreativitás elősegítésére, amelyet Brian Eno zenész/művész és Peter Schmidt multimédiaművész közösen hozott létre. Minden kártya egy-egy kihívást jelentő korlátot kínál, amely a művészeknek segít áttörni a kreatív blokkokat azáltal, hogy ösztönzi az oldalirányú gondolkodást.

VI. „Komoly” játék – Tarot kártya alkalmazási kísérletek a hely karakterének megismerésére

01 Prága, előkísérlet

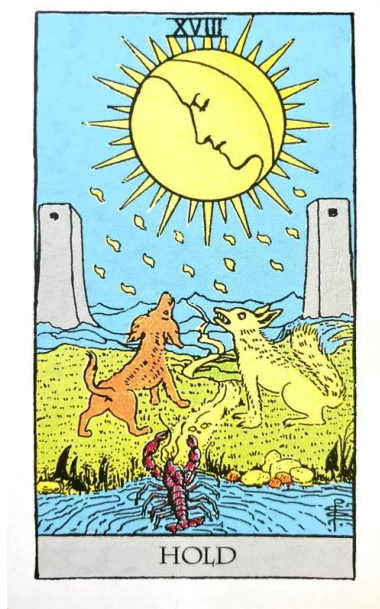
Fontos volt számomra, hogy a témám kapcsán egy erős kisugárzással és némi misztikummal bíró helyre látogassak el, hiszen itt próbáltam meg tetten érni, hogy tényleg mélyebb megismerést biztosít-e a Tarot kártyák-általi vizsgálat. Sikerül-e az itt szinte tapintható „természetfeletti” egy rejtélyes eszközzel megfejtenem?

A koncepció fázisában lévő kísérletem kipróbálásának első helyszíne Prágában a Villa Müller volt, közvetlenül az épület látogatása után a Nagy Arkánium összes lapját kiterítettem és megkértem az utazó partneremet, hogy válasszon ki három lapot, ami neki legjobban leírja a helyet, amit az imént meglátogattunk. Én eközben elfordultam, hogy ne lássam mit választ, hogy ez ne befolyásoljon a későbbi saját választásomban. Megkértem, hogy jegyezze meg (fotózza le) a választott lapokat, majd tegye őket vissza a helyükre. Ezután én magam tettem meg ugyanezt. A következő lépésben külön vettük mind a ketten a választott kártyákat a többitől. Ez alkalommal egy kártya sem egyezett a választottjaink közül. Elolvastuk az egyetemes értelmezésüket és ebből próbáltunk meg következtetéseket levonni, és ekkor még rajzoltunk is valamit minden lapunkhoz. Igazság szerint meglehetősen nehezen tudtunk választani és beszélgetni a kártyákról a hely vonatkozásában. Ennek utólag két okát tudnám megnevezni. Az egyik, hogy emlékezetből próbáltunk meg térélményeket, részleteket, mintákat felidézni, ami jelen esetben nem feltétlen segítette a folyamatot. A másik, hogy egy ilyen alaposan átgondolt, meglévő szilárd karakterrel rendelkező épületnél nehezen tudtuk elválasztani a

saját érzeteinket a már megismert koncepció, építészettörténeti és mindenféle háttér tudása mellett. Majdnem kizárólag a belső téri szituációkra korlátoztuk a figyelmünket, ahelyett, hogy valamiféle kapcsolódás- és illeszkedésbeli viszonyt néztünk volna meg a környezetével.

A következő helyszín, ahol a vizsgálódást folytattuk, egy folyóparti rész volt. A nyüzsgéstől kissé féleesebb partszakasz szabálytalan macskaköves sétányán egy vendéglátó egység külső asztalánál foglaltunk helyet. A helyválasztás nem volt tudatos, egy ideje ott ültünk, mikor úgy döntöttem, hogy ide is húzzunk néhány kártyát. Ez alkalommal sokkal könnyebben ment az asszociáció. Hasonlóan, mint előzőleg, egymástól függetlenül választottunk. A 3-3 lapot különválasztva megbeszéltük a saját intuíciónkat, majd elolvastuk az általános jelentéstartalmukat is. Ezek alapján akkor kis vonalrajzokat is készítettünk egy-egy kártyához. Amiatt, hogy egy számunkra szimpatikus és félreeső helyen végeztük a vizsgálatot, könnyebben helyezkedtünk bele a hely atmoszférájába, és alaposabb megfigyeléseket tudtunk tenni. Mivel ez alkalommal még egyelőre előzetesen nem adtam útmutatást a kártyák értelmezéséhez, a partnerem, aki nem ismerte a kártyák jelentéstartalmát, sokszor társította a konkrét képi világot a környezet elemeihez. Például, a Remetét a folyóparti fákhöz, mert tartásukban és színvilágukban hasonlítottak, vagy a Holdhoz mert sok kutya volt a környéken. A tanulság itt számomra az volt, hogy mielőtt bármi is elkezdődne, egy rövid útmutatást kell, hogy adjak a résztvevőknek.

Hazaérve Prágából fontos megállapításokra jutottam: azt vettem észre, hogy a Tarot alkalmazásakor valamiféle kapaszkodót kell biztosítanom a jövőbeli résztvevőknek, hogy kapcsolódní tudjon a környezet vizsgálatához. Véleményem és tapasztalatom szerint nehézkes volt a teljes mértékben ember alkotta elemek sűrűjében kiigazodni, így arra a döntésre jutottam, hogy az elvégzendő kísérletek során olyan helyszíneket választok, ahol valamiféle természeti elem/környezet és az épített környezet találkozik, kapcsolódik egymáshoz. Úgy érzem, hogy a genius loci nem lehet elvonatkoztatni valamilyen mértékben az alapállapottól, azaz a természeti környezettől. A természeti környezet elősegíti, hogy a résztvevő megnyugodjon, könnyebben feloldódjon és átszellemüljön a hely befogadására, még akkor is ha ezt egy zsúfolt hétköznapi órájában teszi meg.

A Hold kártya

Prága nekem

02 A kísérletek forgatókönyve

A prágai tapasztalatom, és szakirodalmak tanulmányozása után felmértem, hogy a minőségi vizsgálat érdekében a kísérlet, kis csoportban való együttműködéssel, kétlépcsős módon fog megvalósulni. A kísérletet rajtam kívül három ember végzi el, én magam a moderátor szerepét töltöm be. A csoport építész hallgatókból áll. A kiválasztott helyszínen, mielőtt bármi is elkezdődne, leülnek a résztvevők, és megkérem őket, hogy egy 5-10 percet töltsenek el azzal, hogy nézelődnek és „magukba szívják” a helyet, megérkeznek mentálisan is ide.

Ezután kiterítem a Nagy Arkánium 22 lapját. A kérés pedig a következő: válasszon ki mindenki egyénileg kettő lapot, amelyek legjobban reprezentálják számára a helyet! Ha ugyanazt szeretné kiválasztani két ember, az is lehetséges, tehát ha valaki kiválasztott egy lapot, és a másik is azt szeretné, csak azért, hogy más válasza legyen, ne válasszon másik lapot. Mielőtt elkezdenének választani, elmondom, hogy a kártyákat milyen módon vizsgálják. Próbáljanak elvonatkoztatni a konkrét képi világtól, és inkább a kártyán lévő rajzok viszonyait, cselekvését, történéseit és számukra átvitt értelmét vizsgálják. (Elkerülve pl. ezt: a helyszínen sok a kutya, és ezért egy kártyát amin van egy kutya csak ezért választottam.)

Időkorlátot a választáshoz nem adok. Ha választottak valamit, azt vegyék külön.

Amint megszületett mindenki választása, a választott hat lapon kívül a többit elteszem. Megkérem, hogy sorban mondják el, miért választották az adott lapokat. Közben lehet kommentálni a másikat, hozzáfűzni gondolatokat. Ezután felolvasom a kártyáik „univerzális” jelentését, és ezt összefűzve a saját megérzésekkel folyik beszélgetés a helyről.

Lehetséges a kártya univerzális jelentésének relevanciáját is megvitatni a helyvel kapcsolatban. Egyet lehet vele érteni, de ugyanúgy kritizálni is szabad. Ezt követően megkérem őket, hogy közösen válasszanak ki három lapot, ami a már szelektált hat lap közül legjobban megjeleníti nekik a helyet. Itt sem szabok időkorlátot a választásnak. A végén kialakult három lapot összegezzük. Kötetlenül folyhat tovább a beszélgetés.

A gyakorlat könnyed elmélyülést ad csoportosan, vagy egyedül, a hely metafizikai síkján. A gazdag értelmezési módoknak köszönhetően idővel egyre alaposabban, részletesebben és mélyebben merülhet el a használó az adott helyben.

03 Első csoportos kísérlet –Nagyvárad, Sebes-Körös part

2023. 09. 09. 16:00 Nagyvárad, Sebes-Körös part

Kellemes, napsütéses idő, a part alkalmas a földön ülésre. A közvetlen környezetben nincs autós forgalom, de gyalogút is a helyszíntől egy lejtős töltéssel van elválasztva. A szemben lévő partszakasz sűrűn beépített, tűzfalakkal határolt, kicsit távolabb éttermek hátsó kiszolgáló funkciói látszanak és parkolók. A folyó másik oldalán alacsony beépítésű házak, és rendezett sétálóutca helyezkedik el.

Kísérlet résztvevői:

- moderátor (én)
- 3 építészhallgató (egy negyed éves lány - D, egy ötöd éves lány - E, egy ötöd éves fiú - L)

A választott vizsgálati helyszín a városban töltött napjaink során néhányszor meglátogatott, így mondhatni nem teljesen idegen környék volt, bár mindenki első alkalommal látogatta meg Nagyváradot. Az idő tökéletes volt arra, hogy az emberek a fűben üldögélve a folyóparton pihenjenek, szemlélődjenek. A társaimmal (fentebb leírt résztvevők) leültünk egy körbe, és megkértem őket, hogy nézzenek jól körül, vizsgálják, “szívják” magukba a helyszínt, ahol vannak. Eközben kiterítettem a Nagy Arkánum 22 lapját a földre.

Az első lépés, a személyes választás során senki sem választotta ugyanazt a lapot. A választott lapok: D-akasztott ember, kiegyenlítődés, E-erő, szeretők, L-főpapnő, bolond. Egyesével mindenkit megkértem, hogy mondja el, miért azokat a lapokat választotta, amiket. A húzott lapokban mindenkinél közös volt, hogy az egyik lap mindenképpen a partszakasz kettősségére utaló volt. A másik,

általában egy személyesebb oldal, ami vagy a résztvevő saját véleményét, vagy saját érzéseit tükrözte inkább.

Ezek után a közös szelektálás következett. Ekkor már könnyebben és irányítottabban tudtak a résztvevők beszélgetni, ugyanakkor mindenki egyre inkább reflektált a többiek gondolataira, és terjedt ki egy általános, már nem pusztán az építészeti aspektusokról szóló diskurzusra. Ez azért volt fontos, mert olyan összefüggéseket véltek felfedezni, melyek addig szóba sem kerültek, esetleg csak nagyon elemi szinten éltek a résztvevők tudatában. Közös megegyezés alapján úgy választották ki az utolsó lapokat, hogy azok a helyszín különböző aspektusait jelképezzék számukra.

A végső 3 lap pedig a következő lett: 0-bolond, XII-akasztott ember, VI-szeretők. A Szeretők (E) indoklásának azt mondták, ez írja legjobban le a két oldalt, a parkosabb partszakasz harmonizálja a nyüzsgő városi szövetet. Az Akasztott ember (D) vizuális pozíciója első ránézésre egy fűben hanyatt fekvést éreztet, ami a part idillikus részét jelképezi, de mégis fogja egy béklyó a lábát, ez a szemben lévő part zord túlépítettsége mely első körültekintésre elkerülheti a figyelmet. A rajz nézőpontja is változik annak függvényében, hogy éppen melyik irányból közelítjük meg, lehet ez fán lógás vagy kapaszkodás, a fa kapaszkodik az emberbe, vagy az ember a fába? És végül az egész városra vonatkoztatva, valaha lehetett méltósága, de ez egy ponton megrekedt és megakadt, feje tetejére állt, mint ahogy a képen szereplő alak is. A Bolond(L) jelképezte számukra legerősebben saját érzelmi benyomásait, kultúrsofoknak nevezték a számukra összeférhetetlen dolgokat, melynek felfedezését most kezdik el. Egy olyanfajta hozzáállásra is felhívták a figyelmet miszerint az épített környezet

haladó tendenciákat mutat, de nem gondolják át a felelőséket mit is csinálnak valójában.

Általánosságban azt vettem észre, hogy minél inkább folyt a beszélgetés, annál inkább tágabb értelemben vett környezetre is reflektálni kezdtek a résztvevők. A második körös kártyakiválasztás alatt egyre inkább kezdtek el személyes élményeket, észrevételeket, benyomásokat mesélni egymásnak.

Sebes-Körös part, Nagyvárad, Románia

Választott lapok

04 Feneketlen tó, Budapest – második csoportos kísérlet

2023. 10. 11. 18:00 Feneketlen tó – Töröcsik Mari park

Hűvösebb, de kellemes idő, sötétedéshez közeledve. A füves terület közel van a Kosztolányi Dezső térhez, ami egy forgalmas kereszteződés. Közvetlen közelében gyalogos járdák vannak.

Látótávolságban van egy étterem és egy szabadtéri színház bejárata.

Fasor választja el vizuálisan az egyik oldalán sorakozó több emeletes társasházaktól.

Kísérlet résztvevői:

-moderátor (én)

-három építészhallgató (egy negyed éves lány-N, egy ötöd éves lány-L, egy frissdiplomás fiú-A)

A következő helyszín egy ismerősebb, többet látogatottabb környék volt mindannyiunk számára, nem melleleg maga a város is sokkal nagyobb léptékű. Az egyik résztvevő a helyre tervez, ez is szintén egy befolyásoló tényező volt. A füves rész ahol letelepedtünk viszonylag közel volt egy forgalmasabb kereszteződéshez, de a közvetlen környezet sétáló övezet. Mikor mindenki leült, megkértem őket, hogy nézzenek körül pár percig, figyeljék meg a környezetet mind hangulati, mind épített környezeti szempontból, másképp fogalmazva, „érkezzenek” meg oda. Kiterítettem a 22 lapot. A kártya maga egyikőjüknek sem volt ismeretlen dolog, viszont csak egyikőjük ismerte áthatóbban a szimbólumok általános értelmét és magát a Tarot használatát.

Kiválasztották az első, személyes lapjaikat. Közben megemlítették, hogy a gondolkodási idő alatt változott a választásuk, ahhoz képest, hogy első ránézésre mit választottak volna. Amikor

megszületett mindenkinél a döntés, többen is jelezték, hogy ők is gondolkodtak azokban a kártyákban, amiket végül egy másik résztvevő választott. (A-Mágus,Világ; N-Bolond, Szeretők; L-Remete, Szerencsekerék). Hasonló vonás volt, hogy a kettő kártya közül az egyiknél kifejezetten fontos volt a kártya képi világának perspektívája, ezen belül is a körkörösség.

A kártyák átbeszélése után megkértem őket, hogy közösen válasszanak ki hármat, ami számukra együttesen legjobban leírja nekik a helyet. Reflektálva egymás gondolatmenetére, és elemelve a tágabb környezetet, egyre inkább személyes érzelmek és élmények megosztása után a végső hármas a következő lett: VI-Szeretők, XXI-Világ, X-Szerencsekerék. A Szeretőket azért választották, mert ez a helyszín szociális rezgéseit és jellegzetességeit írta le nekik, miszerint ha valaki egyedül is jön ide mindig valamilyen formában kapcsolódik valakivel. A Világ (A) a hely konkrét elhelyezkedését jelképezte számukra, mind a körkörösséget, mind pedig az elemek jelenlétének teljességét, melyek a víz, a természet, az épített környezet, az emberek, és régebbi emlékek összessége. A Szerencsekerék (L) szintén egyfajta körfogást írt le nekik, de a kártya képi világának horizontális fekvése egy iránytű jelentéssel ruházta fel, ami a tájékozódási pontot és kalandot reprezentálja. Ehhez is kapcsolódott személyes élmények általi kaotikusság, a sok szereplő összessége, ami a helyet körbeveszi.

Általánosságban itt is megfigyelhető volt, hogy egy idő után a tó egész környékéről szólt a beszélgetés, és nem a konkrét, lehatárolt helyszínről. A hely ismertsége egy átlagos szinten nagyban befolyásolta a gondolkodást, de előkerültek olyan térbeli megfigyelések is, melyekről első körben nem esett szó. Az egyik résztvevőt már befolyásolta az, hogy ismerte a kártya szimbólumait, és így tudott

társítani. Másnak az volt a befolyásoló tényező, hogy a helyszínre tervez, és nem tudott elvonatkoztatni feltétlen a fejében meglévő tervezési koncepcióktól sem. Az összes résztvevő erősen támaszkodott saját élményeire, és hogy a saját élete színterében hol helyezkedik el a helyszín. A sajátos hozzáállás pl., hogy könnyen eltévednek néha itt, vagy a sok szintkülönbség, az össze-vissza lépcsős elemekkel tarkított terület egyfajta felfedezést jelent nekik. A területet kevészer használják egyedüli elvonulásra, gondolkodásra, inkább a társasági élet és közösségi találkozó pont funkcióit tölti be. A mi ottlétünkör is többször „zavarta” meg a beszélgetést egy barátságos kutya, egy káromkodó biciklis vagy a mentőautók szirénája. Így a kialakult kártyák sokkal inkább mutatnak egy szociális és városszövetbeli használatot és szerepet.

Feneketlen tó, Budapest, Magyarország, választott kártyák

VII. A kutatási tapasztalatok összegzése

A kísérletek során a következőket vettem észre. Az átláthatóság kedvéért szempontokra szedtem a következtetéseket.

Az első észrevétel, hogy a hétköznapi helyzetekből kiszakított idő, amíg a vizsgálódást végeztük, megfelelő ráhangolódás nélkül kevésbé biztosította azt a lelkiállapotot, ami elősegíti az átszellemülést a feladathoz. Míg Prágában és Nagyváradon a látogatások célja és motivációja erősen kapcsolódott a hely megismeréshez, a résztvevők koncentrációjukat is jobban tudták ezáltal irányítani, hatékonyabban tudták egyre inkább a lényegi megértést előtérbe helyezni. Budapesten - egy személy tervezési szándékán kívül - nem kötődött a helyszínhez és a kísérlethez egyéb motiváció, mint a kísérletezés vágya. A választott időpont a szoros hétköznapi időbeosztásba ékelődött be. Így a résztvevők nehezebben tudtak a hely szerepéről jelenségment gondolkodni, esetlegesen kiszűrni azokat a tényezőket, amik nem a lényegi megértést szolgálták. Tehát a kezdeti motiváció fontos tényező.

Az adott hely előzetes ismerete szintén meghatározó volt. Nagyvárad mindenkinek teljesen új helyszín volt, kevés és friss személyes élménnyel. Ami szóba került a beszélgetés és érvelések során, a saját első benyomások, megfigyelések és a számos nézelődő séta alkalmával tett megállapítások voltak. A Feneketlen tó és környéke mindenkinek számára ismerős volt, több közös emlékekkel és történnel. Ezért a döntéshozatal is nagyban befolyásolta, mivel így a kötődés, emberi használat és funkcióbéli megfigyelések nagyobb szerepet kaptak.

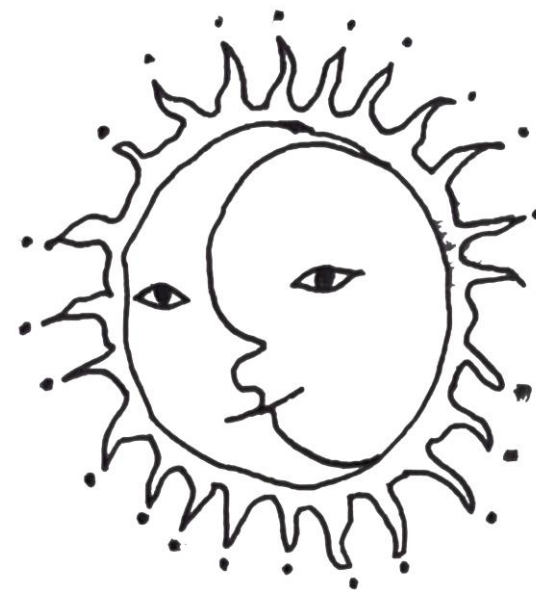
A Tarot előzetes ismerete is egy ilyen tényező volt, mivel itt már a választás nem pusztán képi asszociációk alapján történt, hanem a

többlettartalmak és szimbolikus jelentések is hozzá társultak. Ez már a következő lépés a már említett megismerési úton. A két csoportos alkalom során mind a kétszer választották a Szeretők kártyát. A képi világ síkján a két oldal, a harmonikus gazdag motívumok hasonló kapcsolódás iránti asszociációk tárgyai voltak. Ha a lap mélyebb jelentéstartalmát vizsgáljuk, az ellentétek, külső és belső világ összehozása, a saját döntés, és a mindenféle kapcsolatteremtés a harmónia megtalálásával mind összeesengenek a látottakkal, de a tudattalan jelentéstartalmak többre is rámutatnak. A személyes tapasztalatok és a visszajelzések alapján gondolatébresztő volt, amit a játékos asszociációk és rutinszerű gondolkodásból való kibillenés hivatott elérni.

A megismerés ilyenfajta folyamata és a környezetünkben megvalósított meditáció segíthet, hogy a hely komplex jelenségét szépen fokozatosan megfejtsük, azonosuljunk vele, és ezáltal a mély kapcsolati rendszert, ami ember és környezet között létezik, gyökereiben felismerjük. A Tarot hagyományának lényege az ilyen megfoghatatlan, irracionális, elvont és mégis vitális elemek megértése belső világunkban, mely mint láttuk elválaszthatatlan a környezetünktől.

Ettől függetlenül a módszer lehetséges, hogy nem mindenki számára megfelelő. A bizonytalan forrás-lehetőségek, rengeteg tévképzet és áltudomány, ami a kártyákat övezi, valakinek összeférhetetlen a világgépével és a gondolkodásmódjával. Az eszköz több szempontból nagyon is konkrét, és ez akár először gátja is lehet az elindulásnak. Elgondolásom és ennek módszertana is több mint valószínű, hogy finomításra szorul.

Összegzésként úgy gondolom, hogy kutatásom kitűzött célját elértem, módszertani kísérletem sikerrel járt. A konkrét eszköz bevezetésén túl azonban számomra a legfontosabb tapasztalás, hogy gazdag és változatos eszköztár áll a rendelkezésünkre, hogy a környezetünket mélyebben megismerjük. Érdekes a művészetek és tudományágak tág világában kutatni, és érdemes visszanyúlni a gyökerekhez, újra elsajátítani azt, amit őseink hajdan elemi szinten magukénak tudtak. Környezetünk folyamatosan változó és egyben állandó természete rengeteg bölcsességet hordoz magában, melyből érdemes tanulni. A mai digitalizálódó, rohanó és olykor felszínes világunkban fontos, hogy hagyjunk teret magunkban a jelenlét megtapasztalásának és értékelni tudjuk a dolgok eredendő szépségét. Amint egyszer felfedezzük a helyből természetesen áradó atmoszférát és közelebb kerülünk génuszához, remélhetőleg kialakul egy erősebb és érzékenyebb kapcsolódás. Ezután az adott helyszínre való tervezés során ezt a tapasztalást érzékenyebb szemléletté lehet alakítani, ezáltal a születendő mű közelebb kerülhet a “helyes” megoldáshoz, autentikusabb lehet a környezetében, így az építészeti beavatkozás teljesebb és harmonikus állapothoz vezethet el.

Irodalomjegyzék

KÖNYVEK:

Hamvas Béla - Palkovics Tibor és Várhegyi Miklós(szerk.): *Az öt géniusz földje* (1940), Medio Kiadó Kft, 2021

Hamvas Béla: *Öt géniusz (esszé), A magyar Hüperion II.* Medio Kiadói Kft, 2007

Kerékygártó Béla (szerk.): *A mérhető és a mérhetetlen, építészeti írások a huszadik századból*, TYPOTEX, 2000 - Christian Norberg-Schulz: *Hiteles építészet felé*

Kerékygártó Béla (szerk.): *A mérhető és a mérhetetlen, építészeti írások a huszadik századból*, TYPOTEX, 2000 - Aldo Rossi: *A város építésze*

Cságoty Ferenc: *Három könyv az építészeiről - A hasznosság*, Akadémiai Kiadó, 2014

Építész Stúdió 11 Kft: *Budapest karakterterv metodika* 1992 , és Építész Stúdió 11 Kft: *Budapest karakterterkép, értékkataszter*, 1993

Wasserman, James: *Art and Symbols of the Occult*, Tiger Books International PLC London, 1993

Schneller István: *Az építészeti tér minőségi dimenziói*, Librarius, 2002

Debuyst, Frédéric: *A hely szelleme a keresztény építészetben*, Bencés Kiadó, Pannonhalma, 2005

Eliade, Mircea: *A szent és a profán*, Helikon Kiadó, 2022

Wang, Robert: *Tarot Psychology*, U.S. Games Systems, Inc. 2007,2021

Wannen, Andreas: *Jungi Tarot*, Hermit Kiadó, 2021

“Életvilág” kifejezés: Edmund Husserl vezette be *Az európai tudományok válsága c.* munkájában (1936; magyarul Atlantisz, 1998)

Említésképpen:

Sigfried Giedion: *Space, Time and Architecture* Hajnóczi J. Gyula: *Vallum és intervallum - Az építészeti tér analitikus elmélete* Moravánszky Ákos - M. Gyöngy Katalin - *A tér - Építészetelmélet a 20. században* esszé gyűjtemény

FOLYÓIRATOK/ONLINE HIVATKOZÁSOK:

Simon Mariann: *Helyek és szellemek: A genius loci a kilencvenes évek hazai építészetében.* *ARCHITECTURA HUNGARIAE*, IV. évfolyam 4. szám (2002. december)

<http://arch.et.bme.hu/arch_old/korabbi_folyam/16/16simonm.html> (Utolsó elérés: 2023. november 1.)

Dr.Antalfai Márta - Gyöngyösiné Kiss Enikő - Oláh Attila (szerk.): *Személyiség és archetípusok Jung analitikus pszichológiájában.* In: *Vázlatok a személyiségről, Ú.M.K. Bp.*, 2007. 166-190.

<http://www.antalfaimarta.hu/olvashato_irodalom/jung.pdf> (Utolsó elérés: 2023.november 1.)

Rác József és Kassai Szilvia és Pintér Judit Nóra: *Az interpretatív fenomenológiai analízis (IPA) mint kvalitatív pszichológiai eszköz bemutatása, Magyar Pszichológiai Szemle*, 71. évfolyam, 2. szám, 313-336.

<<http://real.mtak.hu/38409/1/0016.2016.71.2.4.pdf>> (Utolsó elérés: 2023. október 29.)

Daimon szó eredete: *New Catholic Encyclopedia, Encyclopedia.com.*

<<https://www.encyclopedia.com>> (Utolsó elérés: 2023. október 27..)

Szegő György Ösztönépítészeti tesztje, *Budapesti Műszaki Egyetem Építészmérnöki Kar kollégiumának 1963-1988-ig kiadott folyóirata, Bercsényi utca 28-30. alatt lakó hallgatók szerkesztésében*, 1981.12.15-22, Budapest XI. Bercsényi utca 28-30.
<<https://repozitorium.omikk.bme.hu/handle/10890/15742>> (Utolsó elérés: 2023. november 1.)

Trom Kata és Gerle János fordítása MÉSZ Kós Károly terem, 2002. április 19.: Marko Pogačnik előadása - *Országépítő*, 13. évf. 2. sz. (2002.)
<https://epa.oszk.hu/02900/02952/00056/pdf/EPA02952_orzagepito_2002_2.pdf>
(Utolsó elérés: 2023. október 31.)

INTERNETES FORRÁSOK:

Biennale Arte 2017 - Marko Pogačnik (youtube)
<https://www.youtube.com/watch?v=MzrulCqz-50&t=111s&ab_channel=BiennaleChannel> (Utolsó elérés: 2023. október 31.)

Marko Pogačnik hivatalos honlapja
<http://www.markopogacnik.com/?page_id=888>(Utolsó elérés: 2023. október 31.)

Dr. Peszleg Pálma orvos-természetgyógyász hivatalos honlapja
<<https://peszlegpalma.hu/tarot/>> (Utolsó elérés: 2023. november 1.)

Melissa Pallotti, How To Bust A Creative Block With Tarot Cards, *Kellee Maize*,
<<https://www.kelleemaize.com/post/how-to-bust-a-creative-block-with-tarot-cards>>
(Utolsó elérés: 2023. november 1.)

Abigail Cain, Dealing with Creative Block? A Deck of Cards Might Help, *Artsy.net*,
<<https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-dealing-creative-block-deck-cards-help>>
(Utolsó elérés: 2023. november 1.)

Amy Shearn, W.B. Yeats Loved Tarot Cards, *JSTOR Daily*, <<https://daily.jstor.org/w-b-yeats-loved-tarot-cards/>> (2023. november 1.)

Stephanie Strasnick, These Salvador Dali–Painted Tarot Cards Are as Spooky as You’d Imagine, *Architectural Digest*
<<https://www.architecturaldigest.com/gallery/salvador-dali-tarot-cards-spooky>>
(Utolsó elérés: 2023. november 1.)

Emily McDermott, The Story Behind Salvador Dalí’s Surreal, Art-Filled Tarot Deck, *Another Man*,
<<https://www.anothermanmag.com/life-culture/gallery/9506/dali-tarot/4>> (Utolsó elérés: 2023. november 1.)

Martin Salias, Architectural Kata (with Tarot) (Martin Salias), *Agile 2018*
<<https://agile2018.sched.com/event/EUD4/architectural-kata-with-tarot-martin-salias>>, (A foglalkozás 2018 augusztus 9-én zajlott) (Utolsó elérés: 2023. november 1.)

GEOFF, Software Architecture with Tarot Cards, *Team agile*, <<https://team-agile.com/2019/07/01/software-architecture-with-tarot-cards/>> (Utolsó elérés: 2023. november 1.)

Yousef Bushehri, The Architect’s Tarot, *LeYousef*
<<https://www.leyousef.com/portfolio/project-one-ephnc-la2ed>> (Utolsó elérés: 2023. október 31.)

Jared Green, Using Tarot Cards to Understand the Spirit of Place, *The Dirt*,
<https://dirt.asla.org/2019/12/05/using-tarot-cards-to-understand-the-spirit-of-place/?fbclid=IwAR3G1033n3Fssu8osDkHCVQ57mU0b5YN61o2UwxyzugY55J_H9Yiac6vEapQ> (Utolsó elérés: 2023. október 31.)

Wisdom of Place könyv hivatalos oldala:
<<https://www.thewisdomofplace.com/>>(Utolsó elérés: 2023. november 1.)

ILLUSZTRÁCIÓK:

Fekete-fehér kézi rajzok saját alkotások

Prágában készült képek saját készítésűek

Csoportos kísérletekről készült képek saját készítésűek

Római otthon géniuszfalfestmény: szerző - Alexandra Sofroniew

https://dirt.asla.org/2019/12/05/using-tarot-cards-to-understand-the-spirit-of-place/?fbclid=IwAR3G1033n3Fssu8osDkHCVQ57mU0b5YN61o2UwxzugY55J_H9Yiac6vEapQ

(Letöltve: 2023. november 1.)

Marko Pogačnik alkotásai: http://www.markopogacnik.com/?page_id=888 (Letöltve: 2023. november 1.)

Főpapnő kártya változatai:

első kettő: Wikipédia, (Letöltve: 2023. november 1.)

harmadik saját kép (grafika Pamela Colman Smith),

negyedik: Atu II - The High Priestess - Thoth Tarot - Aleister Crowley Lady Frieda Harris (Wikiart) (Letöltve: 2023. november 1.)

Dalí Tarot – Salvador Dalí <https://www.taschen.com/en/books/art/44640/dali-tarot>

(Letöltve: 2023. november 1.)

Jungi Tarot: saját készítésű fotózott, szerkesztett kép

Martin Salias féle kártya – Martin Salias

<https://www.dropbox.com/s/t67emyil3xj30k8/ArchiTarot.pdf?dl=0> (Letöltve: 2023. november 1.)

The Architect's Tarot - Yousef Bushehri

<https://www.kickstarter.com/projects/leyousef/the-architects-tarot> (Letöltve: 2023. november 1.)

Wisdom of Place: <https://oroeditions.com/product/wisdom-of-place>,

<https://www.thewisdomofplace.com/> (Letöltve: 2023. november 1.)

Szegő György Ösztönépítészeti tesztje: Szegő György Ösztönépítészeti tesztje, Budapesti Műszaki Egyetem Építésmérnöki Kar kollégiumának 1963-1988-ig kiadott folyóirata, Bercsényi utca 28-30. alatt lakó hallgatók szerkesztésében, 1981.12.15-22, Budapest XI. Bercsényi utca 28-30.

<https://repozitorium.omikk.bme.hu/handle/10890/15742> (Letöltve: 2023. november 1.)

Oblique Strategies lapok:

https://monoskop.org/images/8/8c/Eno_Brian_Schmidt_Peter_Oblique_Strategies.pdf

(Letöltve: 2023. november 1.)

Hold kártyalap saját készítésű fotó (grafika Pamela Colman Smith)

2023. november 2.